

Kard. Zenon GROCHOLEWSKI, *Uniwersytety wobec współczesnych wyzwań*, Szkoła Wyższa im. Bogdana Jańskiego, Warszawa 2013, ss. 400.

Funkcja edukacyjna Kościoła wpisana jest w szeroko pojętą ewangelizację: „Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody” (Mt 28,19), a to wybrzmiewa wielorakimi zobowiązaniami. Czynienie słyszanyym orędzie Jezusa Chrystusa jest, *hic et nunc*, priorytetem dla pielgrzymującego Kościoła. Zresztą zaniechanie tego byłoby postawieniem pytania o tożsamość Kościoła. Jest to bowiem jeden z kluczowym elementów jego wierności zobowiązaniom danym przez Jezusa Chrystusa.

Dlatego od początku Kościół stał się także mecenasem nauki i wychowania, kultury i rozwoju cywilizacyjnego. Pierwsze szkoły i uczelnie akademickie powstały przy udziale czy też z inicjatywy Kościoła. Z czasem pojawiło się wielkie bogactwo form w tym wielkim dziele poszukiwania, badania i głoszenia prawdy. Co więcej, nadal ma swoją bezdyskusyjną pozycję.

Kardynał Zenon Grocholewski jest prefektem Kongregacji Edukacji Katolickiej, w polskich realiach odpowiednikiem ministrem nauki i szkolnictwa wyższego. Całą karierę kościelną przeszedł w Watykanie, m.in. jako sekretarz, a później prefekt Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej. Z wykształcenia jest prawnikiem i przez wiele lat był wykładowcą na rzymskich uczelniach. Jest autorem wielu opracowań, zwłaszcza z zakresu prawa kanonicznego i dyscypliny kościelnej.

Całość zbioru poprzedza tekst zatytułowany: *Wdzięczność i wyzwanie* zredagowany przez ks. Mariana Piwko CR, założyciela Szkoły Wyższej im. Bogdana Jańskiego w Warszawie (s. 7-11). Następnie całość materiału zorganizowana została w pięć wielkich bloków, poruszających szczegółowe tematy.

Pierwszy blok tematyczny opatrzone tytułem *Tożsamość uniwersytetu* (s. 13-133). To pytania o uniwersytet katolicki i jego projekty ewangelizacyjne. Oczywiście uczelnie te muszą cieszyć się autonomią i wolnością. W rozeznawaniu ważna jest świadomość charakteru „kościelnego” i „katolickiego”. Szczególna rola przypada tutaj wydziałom teologicznym. Ważnym czynnikiem w Europie jest wskazanie na Proces Boloński. Natomiast współczesna globalizacja stawia wymagania w zakresie jakości oraz tożsamości uniwersytetu katolickiego. Oczywiście kard. Z. Grocholewski nie pominął tutaj także studium prawa kanonicznego oraz filozofii.

Posłannictwo uniwersytetu we współczesnym świecie to problematyka podjęta w kolejnych analizach (s. 135-241). Uniwersytet katolicki ma swoją misję we współczesnym świecie. Jest to nauczycielem wiary, zwłaszcza w kontekście nauczania Jana Pawła II. To, zwłaszcza w zakresie teologii, będzie służba wiary

i kultury. Kardynał zwraca uwagę na szczególną rolę uniwersytetów katolickim w Orientcie, krajach postkomunistycznych oraz generalnie w całej Europie.

Następnie kardynał ukazał dynamikę kwestii *Uniwersytet a nowa ewangelizacja* (s. 243-282). Ta nowa jakość oczekiwań ewangelizacyjnych stawia i nowe wymagania. Uniwersytet katolicki musi znaleźć swe właściwe miejsce w tych okolicznościach. Dobrze, że autor zwraca także uwagę na kwestie liturgiczne, które mogą mieć wymiary poszukiwania, nauczania i duszpasterstwa.

Humanizm chrześcijański to tematyka czwartego bloku prezentowanego studium (s. 283-334). To akcentowanie człowieka jako osoby, który jest przedmiotem i celem kultury. Zresztą człowiek zajmuje centralne miejsce, zwłaszcza jako fundament teologii i duchowości. Zdaniem Jana Pawła II, każda osobowość jest wyzwaniem. Tutaj Jezus Chrystus jawi się jako zasada zjednoczenia. Dobrze, że autor wskazał także na wzbogacającą relację między wiarą i rozumem. W tym kontekście staje także zasadnicza kwestia: prawda a wolność.

Treściowo ostatnie zagadnienie analizuje temat *Kultura nośnikiem wartości chrześcijańskich* (s. 335-395). Wiara i kultura są drogą uniwersytetu, co stawia liczne wyzwania współczesności. Ma to szczególny wyraz w wezwaniach na rzecz dziedzictwa kulturowego Europy. Całość chrześcijańskiego świadectwa staje współcześnie wobec problemu dialogu a także szeroko pojętej globalizacji. Kardynał wskazuje tutaj jeszcze na miejsce języka łacińskiego, formację duchowieństwa i miejsce muzyki kościelnej.

W kontekście tego omówienia trudno szczegółowo prezentować poszczególne tematy. Konieczne byłoby ich przepisanie, gdyż każdy jest swoistym mini-traktatem. To bogactwo wymaga po prostu szczegółowej lektury.

Całość książki od strony informacyjnej zamyka *Spis tekstów* wykorzystanych w publikacji (s. 397-400). Miłym dodatkiem jest kilka fotografii dostojnego autora w różnych uczelniach akademickich.

Jak zaznacza autor wprowadzenia do prezentowanego zbioru: „Książka przedstawia wystąpienia ks. kard. Zenona Grocholewskiego, które ukazują program Kongregacji Edukacji Katolickiej wyrażonej Jego ustami w sprawie uniwersytetów katolickich. Autor prezentuje aktualną wizję Kongregacji, jak jest realizowana obecnie przez Kościół w świecie. Mocno akcentuje, że uniwersytet katolicki nie może być ograniczony tylko do wydziału teologicznego. Musi być zawsze interdyscyplinarny. Ta interdyscyplinarność jest konieczna, aby kształtować integralnie człowieka zdolnego do promowania prawdziwego postępu, którego oczekuje dzisiejszy świat” (s. 7). Faktycznie tak szeroko zakreślona problematyka wybrzmiewa w wielu tekstach. Zatem edukacja, zgodnie z bogactwem terminu łacińskiego, jest dziedziną bardzo pojemną, a zarazem zróżnicowaną.

Oczywiście w swej posłudze uniwersytety, jako wyższe uczelnie akademickie, są otwarte na wielkie bogactwo obszarów, dziedzin czy dyscyplin nauki oraz sztuki. Ze zrozumiałych względów, w tej analizie, szczególne miejsce zajmuje teologia. Zapewne z tych racji ks. M. Piwko stwierdza: „Dlatego teologia wśród innych nauk, odgrywa szczególnie ważną rolę w poszukiwaniu syntezy wiedzy. Wnosi wkład do innych dyscyplin w poszukiwaniu sensu i dostarcza perspektywę oraz orientację, które nie są kontynuowane w ich metodologiach” (s. 9). Przypomina się tutaj m. in. owa relacja *fides et ratio*, tak znakomicie ukazana przez papieża Jana Pawła II w encyklice *Fides et ratio*, o dynamicznych relacjach między wiarą a rozumem z 1998 r.

Nauczanie kard. Grocholewskiego jest bardzo bogate i obszerne. Dotyka on bardzo wielu tematów edukacyjnych. Jego liczne wystąpienia, zebrane w prezentowanym tomie, stanowią ważny materiał poglądowy w tej sferze posługi Kościoła. W tym kontekście autor wprowadzenia stwierdza: „Z obszernego nauczania ks. Kardynała wybrałem tylko, moim zdaniem, najważniejsze fragmenty, które mają bezcenne znaczenie dla świata nauki, dla wielkiej rodziny uniwersyteckiej, a także dla ludzkości” (s. 9). Faktycznie jest to ważna wykładnia aktualnego nauczania kościelnego o uniwersytetach w kontekście ich wyzwań wobec współczesności. Prezentowana bowiem tutaj doktryna jest przedstawiana, jeśli posłużyć się polską terminologią świecką, przez watykańskiego ministra nauki i szkolnictwa wyższego.

Interesującym materiałem są także przypisy, tak bibliograficzne jak i treściowe. Szkoda, że tak mało starannie zredagowane. Można tam odnaleźć bogactwo nauczania ostatnich papieży oraz dykasterii watykańskich. Widać jednak, jak często w tym nauczaniu obecna jest problematyka uniwersytetów i ich wyzwań wobec współczesności. Interesujące są także przywołane cytaty. Trzeba jednak przyznać, że są także teksty zupełnie pozbawione przypisów, ale mają pewne odniesienia bezpośrednio w tekście.

Wyraźnie uderza brak wykazu skrótów (s. 16, 50, 58, 61, 63, 127, 151), niestaranność opisów bibliograficznych (m.in. brak miejsca i roku wydania) czy mieszanie języków w opisach wielu pozycji (s. 23, 26, 35, 45). Dziwne jest precyzowanie opisu przez podawanie akapitów, nie podając najpierw opisu bibliograficznego (s. 34-43). Także sporządzony na końcu książki spis wskazujący na pierwowzródło poszczególnych tekstów ma wiele błędów czy nieścisłości.

Szkoda, że autor nie korzysta z najnowszego polskiego przekładu dokumentów *Vaticanum II*, który – jak się wydaje – bardziej przystaje do oryginału łacińskiego i oddaje ducha soborowego (Poznań 2002) (s. 44, 54). Być może umotywowane jest to tym, że w momencie głoszenia danego referatu znany był tylko poprzedni przekład.

Zapewne w imieniu wszystkich czytelników oraz słuchaczy poszczególnych wystąpień ks. Marian Piwko wypowiada swoiste homagium wobec dostojnego autora, prefekta rzymskiej kongregacji: „Stąd składamy Tobie tę książkę jako *compendium* najważniejszych zagadnień, jakie dałeś współczesnemu światu w zakresie edukacji katolickiej. Chcemy Twoje nauczanie w całości przybliżyć polskiemu światu nauki, a także polskiemu młodemu pokoleniu, kształtowanemu już po-komunistycznym czasie” (s. 10). Faktycznie zawarte materiały, w wielu fragmentach mają charakter uniwersalny i nadal są w pełni aktualne w swym bogatym przesłaniu. Warto tutaj zauważyć, że osiem z przywołanych tekstów to wystąpienia referatów wygłoszonych w Polsce, które mają lokalne konotacje (Toruń, Łódź, Wrocław /2x/, Kraków, Poznań, Katowice, „Ethos”). Niektóre zawarte w nich treści warto rozoznawać w kontekście danego miejsca.

Zestaw tekstów prefekta kongregacji jest znakomitym przeglądem najnowszych tendencji edukacyjnych tego dykasterium. To wskazywanie głównych linii ideowych, które oczywiście dostarczają wiele specyficznych i jednostkowych przykładów dostosowanych często do *hic et nunc*. Trzeba bowiem zawsze uwzględniać liczne lokalne uwarunkowania. Kościół katolicki nie boi się jednak tych lokalnych wyzwań i otwarty jest na tworzenie nowych centrów uniwersyteckich.

Posługa Kościoła wobec edukacji, w przywołanych tekstach rzymskiego prefekta, wybrzmiewa niezwykle twórczo oraz jest orędziem nadziei. To dobry znak, że ciągle powstają nowe centra i ośrodki zakładane przez instytucje kościelne czy inspirowane nauczaniem Kościoła. Zatem jest widoczne zapotrzebowanie na nie i szybko zyskują one znaczące miejsce w krajobrazie innych uczelni. Ciekawe, że otwarte są na nie także kraje, w których katolicyzm jest zdecydowaną mniejszością. Zatem edukacja ta jest ceniona za swoje kompetencje i proponowany program edukacyjny oraz naukowo-badawczy. Zatem wiodące są tutaj nie tylko czynniki ideowe czy religijne.

Wydaje się, że kard. Zenon Grocholewski jest dobrym ambasadorem powstania i umacniania się wielu uczelni katolickich w świecie, i to często w krajach o mniejszości katolickiej. Jego uznanie i autorytet są ważnymi czynnikami, które oddziałują twórczo na oczekiwania edukacji, które wyraźnie czerpie z przesłańek chrześcijańskich. Zatem jest miejsce dla tych uczelni niemal w każdym zakątku świata.

Zaprezentowane przez prefekta rzymskiej kongregacji studia są ważnym materiałem w problematyce umiejscowienia uniwersytetów wobec współczesnych wyzwań. Faktycznie to jest bardzo ważne wyzwanie, które wymaga szerokiego zaangażowania bardzo wielu ludzi i czynników kulturotwórczych. Refleksja ta jest znakiem wielkiej odpowiedzialności, która Kościół chętnie podejmuje. Co

więcej, Kościół jest tutaj twórczym drogowskazem w perspektywach edukacji uniwersyteckiej.

Wydaje się, że zaprezentowane przez kard. Z. Grocholewskiego materiały mogą stać się ważnym przesłaniem w ewentualnej dyskusji wokół statusu uczelni akademickich w Polsce. Wydaje się, że jest to jednak zagadnienie ciągle aktualne. Bowiem stan prawny to jeszcze nie całość problemu. Propozycje kard. Z. Grocholewskiego mogą stać się ważnym materiałem pogładowym. Warto zatem sięgnąć do tych przemyśleń. Są one tym cenniejsze, że oparte na wielu doświadczeniach, i to zdobytych w różnych środowiskach.

bp Andrzej F. Dziuba, Łowicz

Joseph GRZYWACZEWSKI, *Hippolytus an Enigmatic Figure*, Wydawnictwo POLIHYMNIA, Religie Świata – Świat Religii nr 16, Lublin 2014, ss. 149.

Wydana w języku angielskim książka zatytułowana *Hippolytus an Enigmatic Figure (Hipolit. Postać enigmatyczna)* autorstwa ks. dr. hab. Józefa Grzywacza (patrologa, profesora Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie) ukazała się w lubelskim wydawnictwie w serii „Religie Świata – Świat Religii”. Założeniem serii jest publikacja prac i materiałów dotyczących różnych religii, ze szczególnym uwzględnieniem chrześcijaństwa, a celem wzajemne poznawanie się ludzi różnych kultur i religii, a tym samym ułatwianie im dialogu. Seria jest wydawana w Polsce, ale są w niej prace także w innych językach. Docierają one następnie do bibliotek w różnych państwach (m.in. Watykanu, Francji, Stanów Zjednoczonych, Republiki Południowej Afryki).

Książka dotyczy głównie dzieła *Philosophumena (Przeciw wszystkim herezjom)*. Jego tekst odnaleziono w XIX w. ośrodku monastycznym na Górze Athos w Grecji. Od początku pojawiały się wątpliwości co do autorstwa. Niektórzy badacze przypisywali to dzieło Orygenesowi († 254). Zwyciężyła ostatecznie hipoteza, wg której jego autorem mógł być Hipolit († 235). Nie stwierdzono jednakże, który Hipolit, bowiem imię to nosiło dziewięciu świętych oraz czterech (lub przynajmniej dwóch) pisarzy wczesnochrześcijańskich. Wątpliwość nie została rozwiązana aż po dzień dzisiejszy.

Książka przedstawia Kościół w Rzymie w III w. Był to okres napięć między rygorystami a zwolennikami łagodniejszych wymagań w dziedzinie moralnej. Autor ukazuje głównie dwie postacie: papieża Kaliksta oraz Hipolita. Idąc za tokiem dotychczasowych badań, przytacza i omawia hipotezy na temat tych osób. O ile mi wiadomo, książka ta powstała jako rozwinięcie tematu, jaki autor przed-